

TL Visszatérve az Eörsi István emlegette női fehéreneműhöz: az én első megszólalásom a világerért sem az volt, hogy publicisztikát a gyermekszínjátzásba, vagy osztályfőnöki órát a gyermekszínjátékba. Mert a dolog arról szól, hogy akkor érezzük, hogy erről szól a közbeszéd, amikor olyan mesterségbeli megoldások vannak... Persze, hogy a jó mestert megsegíti a véletlen, de azért van a szakmának öröksége, ami változik és fejlődik. Én azt mondom, hogy minden problémájával együtt a színpadkép és színpadi mozgás átgondoltabb volt, amint amikor én utoljára láttam (azt hiszem, két évet hagytam ki a gálaműsorokból). (...) Zeneileg is volt itt megannyi tudatos megoldás. A mozgásra még visszatérve... Keveset beszélgettünk a Kolindáról, elengedjük magunk mellett, de azért a legkisebb fiú búcsúja az apjától, az azért igazi színpadi pillanat volt, és mindkét szereplő megélte ezt a dolgot...

RL Az gyönyörű volt...

TL ...Attól volt nehéz a darab, hogy amikor a lényegről esett szó, azt ebben a darabban *beszélték*, kimondták, elhangzottak a tézis-szavak, s az már nem volt olyan jól megjátszva..., de abban a jelenetben minden benne volt, mert az úgy meg volt koreografálva, ott a két kisujj távolsága is ki volt mérve tolméterrel... Zeneileg is fejlettebbnek láttam az előadásokat. Örömmre megnőtt az élő effektusok aránya (...) A Kalevalában, amikor énekeltek, azt nagyon szerettem. Én is jegyeztem a Tetemrehívásban a „koncert három kanálra” című szonátát, feljegyeztem a „rágógumi-rockot” a kecskemétiiek előadásából. Aztán jól alkalmazták a tárgyanimációt, a báb is megjelent, (...) a cipőanimáció, a jegyzeteimben a vécélehúzó (Abigél) is szerepelt, ami ráadásul nem is volt komikus, mert Gina ott rejti el a magánéletének utolsó maradványait. És volt néhány dramaturgiailag is nagyon pontos dolog, pl. a kecskemétiéknél a kövér kislány a saját tükörképében és az anyja képében.

SLI Most hirtelen végignézve a programot, azt látom hogy egy kivétellel olyan csoportok, olyan rendezők voltak itt, akik hosszú évek óta érdekes dolgokat csinálnak, izgalmas gyermekszínházi műhelyt vezetnek. És ez is azt jelenti, hogy nem azonnal találja ki az ember azt, hogy mit tud megcsinálni a gyerekekkel, hogyan tudja a játékokat hitelessé tenni. Egyetértek Rumi Lászlóval abban, hogy a legfontosabbak az, ami a „csinálás” közben történik. Bizonyára ezek a legmaradandóbb élmények. Nekem tulajdonképpen ez a válaszom arra, hogy kinek szól a gyermekszínjátzás. Elsősorban maguknak a játszóknak. De szól a helyi közönségnek is, szülőknak, diáktársaknak, iskolának. De szerintem bárkinek szól, aki kíváncsi a gyerekekre, s rá tud csodálkozni az előadásokra: „jé, ilyen a gyerekvilág 2002-ben!” Mert ezek a rendezők, akik itt voltak, szerintem olyanok, akik nem csálnak. Még ha úgy is tűnik, hogy a saját színházi eszményüket igyekeznek a gyerekszínjátzásban megvalósítani, még akkor sem csak díszletnek használják a gyerekeket, hanem például éppen ebben a rájuk jellemző színházi formában találják meg a módot arra, hogy a gyerekek hitelesen tudjanak beszélni magukról.

Fesztivál és közönsége

Avignon, 2002

Vatai Éva

Az *Avignoni Színházi Fesztivál* történetében az idei sok szempontból is különlegesnek számított. Minden eddigi rekordot megdöntött: az IN-ben 38 előadás, az idén 20 éves OFF-ban több mint 700, s mindezekben 700-800 ezer néző. Az előadások mintegy 140 helyszínen folytak (minden helyszínre átlag napi 5 előadás jutott!). A közönség nagy öröme újra megnyitották az előadások számára izgalmas teret biztosító Boulbon-kőbányát. De más rekordok is dőltek: rengeteg szabadtéri programot mosott el az eső, söpört el a mistral.

Az In programjában most is gondos harmóniában a klasszikusok (Csehov, Shakespeare, Goldoni, Brecht) és a modernek (Tabori, Rodrigo García, Sacha Waltz). Rendezők a világ minden tájáról, a „húzó nevek” (a teljesség igénye nélkül): Vasziljev, Joseph Nadj, Lacascade. (Ez utóbbi zseniális térkihasználású Platonov-bemutatóval kápráztatta el az öt órán át, a hajnali hidegben is kitarító nézőket.)

Az idei Off programja hódolatát fejezte ki a francia színház egyik forrásának, a commedia dell'arte-nak: eljöttek a világ legjobb társulatai, szakemberei, maszkkészítői. (A commedia dell'arte eszköztárának modern és szellemes használatával iskolát teremtő Carlo Boso több rendezésével vett részt a fesztiválon.)

Az Off legnépszerűbb szerzője az idén is Molière volt (a japán és kínai színházi tradíciókra építő Dandin Györgytől egészen a modern, maszkos változatig) és Shakespeare (a koreai, filozófikus inspirációjú, mozgás-színházi Hamlettől egészen a harmatos lányregényszerű feldolgozásig).

Peter Brook komor arccal lapozgatta volna a programfüzetet: *one man show* áradat lepte el a fesztivált. Manapság a patinásabb társulatok is egy, legfeljebb két fős darabokat „delegálnak”: a három hetes részvétel költségei nagyok, a garázsokból, műhelyekből, tornatermekből a fesztivál idejére rögtönzött színháztermek bérleti díja hihetetlenül magas. A fesztiválból üzlet lett, panaszkodnak a szakmabeliek.

A *one man show* műfajban kiemelkedő volt Isabelle Lafon produkciója: a ruandai népirtásról szólalt meg a szeniális színésznő hangján két túlélő, akik „nem bírtak a halálba belepusztulni”. Kedves derűvel, ruandai akcentussal és gesztusokkal számolnak be a poklok pokláról, nézőpontnak a mosolyt fakasztó afrikai naivitást kínálva. Szép, súlyos és katartikus előadás.

Itt Avignonban a színészeknek sokszínű a feladatköre: a nap folyamán prospektusokat osztogatnak. Nekik is hozzá kell járulniuk ahhoz, hogy mindennap legyen közönségük. Kimennek az utcára, beszélgetnek a nézőkkel, vagy jelmezes felvonulással, rögtönzött utcai ízelítővel hívják fel darabjukra a figyelmet. Gyakoriak és népszerűek az apró könyvesboltokba, kávéházakba vagy a fesztivál egyik alapítójáról, a híres rendezőről elnevezett Jean Vilar Házba hirdetett szakmai találkozók. Drágák a jegyek: az In-re 6-14.000 Ft, az Off-ra 1000-4000 Ft. (De ha megnézzük az idei POSZT jegyárait, nem is csodálkozunk annyira!)

A kulturális intézmények képviselőinek, közönségszervezőinek ingyenjegy jár: a fesztivál egyben éves vására is az európai színházi világnak!

Gyerekszínházak Avignonban

A fesztivál 1969-ben vállalta először, hogy gyerekszínházi részprogramot iktat be az előadások közé. Néhány éve a *théâtre pour enfants* (gyerekszínház) elnevezést a *théâtre pour jeune public* (fiatal közönségnek szánt színház, a továbbiakban TJP) váltotta fel. A hatvanas évek vége, hetvenes évek eleje felé a francia kultúrpolitika nagy erőfeszítésekkel próbál változtatni azon az áldatlan állapoton, hogy elfogytak a nézők a színházakból. A társadalmi érdektelenség már-már a hivatalos színházi struktúrák létét fenyegette. A rendszeresen színházba járók száma a lakosság 10% volt. Világossá vált tehát, hogy új közönség után kell nézni. Ezt a célt szolgálta a középfokú oktatásba bevezetett színház tantárgy, majd érettségi, a TJP struktúrájának és finanszírozásának teljes megújítása, a színházi nevelés rendszerének kiépítése. Mindez nem volt elegendő, az említett erőfeszítések ellenére egy 2000-es minisztériumi felmérés kimutatta, hogy a lakosságnak jelenleg csupán 7%-a jár rendszeresen színházba, s a színházba járók életkora igen magas!

Az Off-on bemutatott 60 gyerekelőadás kínálata – a program közel 10%-a – színes és változatos: pantomimtól a kosztümös történelmi darabokon át a rémtörténetekig, 18 hónapos kortól 80(!) éves korú közönségnek.

Patrick Wessel, az Apremont Musithea (Soisson) – egy gyerekdarabokra specializálódott szintársulat igazgatója. Az idén két előadással jöttek a fesztiválra, jórészt teltházzal – napi 60-100 néző előtt – játsszák mindkettőt. A társulat 1979 óta létezik, öt állandó tagból és tíz alkalmakra szerződötetett színészből áll. Évente egy új darabot készítenek, s kettővel járják az országot: kb. 100 előadást tartanak.

„Felvállaltuk a gyerekszínházat mint közelítést és mint stílusunkat meghatározó kifejezési formát. – mondja a társulatvezető. Leginkább öt éves kor fölöttieknek játszunk. Az éves városi, megyei és régiós támogatáson kívül a gyerekszínházakat megillető oktatási minisztériumi támogatásból¹ élünk. A gyerekközönség speciális, ha nem kötjük le, vagy nem érti, ami a színpadon történik, hamar hangot ad unalmának. Ezért a gyerekszínházat művelőknek érdekük, hogy a befogadást előkészítsék, megkönnyítsék. Gyakran járunk oktatási intézményekbe műhelymunkát vezetni vagy beszélgetni, s darabjaink elejére egy olyan narrációs bevezetést illesztünk, amelyben az egyik szereplő élményszerűen elmondja, miről fog szólni a darab.”

A történelmi városfalon kívül található a Maison du Théâtre pour Enfants (Gyermekszínházak Háza²): kúriászerű, barátságos épület, előtte nagy játszótérrel. Itt az avignoni fesztivállal egy időben zajlik egy gyerekszínházi találkozó, melyet tizenkettedik alkalommal szervez Yvon Javel, az intézmény igazgatója, aki a vizuális művészeteken keresztül érkezett el a színházhoz.

„Előtte az Off-ban én szerveztem a gyerekszínházi programokat, de egy idő után azt láttam, hogy nincs ott igazi helye a gyerekszínháznak. Minden üzletiesseé vált, a gyerekszínházi produkciókat pedig óvni kell az üzleti

¹ A gyors összehasonlítás végett: a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ társulata évente 150 előadást tart. Városi támogatása (Budapest „bőkezűsége” öt éve változatlan összegű, miközben az előadásaink kb. 2/3-át a fővárosban tartjuk) 300 ezer Ft, megyei és régiós támogatásunk nincs (pedig kb. 30-40 előadást tartunk Pest megyében, a Közép-Magyarországi Régióban). Az Oktatási Minisztérium egyetlen, ezt a területet érintő (beavató színházinak nevezett) pályázatán ez évben 300 ezer Ft-ot kaptunk – évről évre csökkenő tendenciát mutató támogatás. *Szánalmas összegek. A felelőtlen, átgondolatlan támogatási rendszeren keresztül nevelésessé váló hivatalok... Régóta tudjuk, hogy nem magunknak, hanem a szakterületnek kérünk, de ezek akkora összegek, hogy ennyit már szegyen kérni. És szegyen kapni...* (Kaposi)

² Pár évvel ezelőtt ezt a nevet adtuk a Marczibányi Téri Művelődési Központban kiteljesedő gyerekszínházi programnak, amely a drámától a TIE-n át a színházi előadásokig, az oktatástól a fesztiválig tartó skálán fogja át a területet... (K. L.)

érdekektől. Mi itt ingyen biztosítunk színháztermet az előadásoknak, s jegyáraink is jóval alacsonyabbak. Partnerrendezvénye vagyunk az avignoni fesztiválnak, de független programmal és önálló forrásokkal.

Az előadásokat magam választom ki, a világban járva kb. 50 produkció közül hívom meg azt az öt-hat előadást, amely a mi kulturális nézeteinkkel összeegyeztethető. Az előadás bármilyen nyelvű legyen is, ha jelképrendszere lehetővé teszi a megértést, kaput nyitunk előtte. Jelenleg is folyik a „Nyelv, gyermekkor, hagyományozás” témájú találkozónk. Közös a darabokban: azt mutatják be, hogy a létező emlékezet milyen formákban hagyományozódik, miként él tovább. A mi európai kultúránk a kommunikáció szintjén eléggé elsekélyesedett. A különbözőségeket kellene ápolnunk, nem állandóan hasonlítani valamilyen – nem létező – közösré. A színház – mint a kommunikációs formák tárháza – nagy lehetőség. A gyerek négy éves koráig olyan, mint a szivacs, mindent felszív, megtart. Képeket, érzéseket tárol. Akkor még igazi dialógus lehetséges a szülő és a gyerek közt, ekkor alakulhat ki a gyerekekben a kommunikációra való igény és képesség. Ha az ilyen korú gyerekeket megnyerjük, akkor a későbbiekben is lesz a színháznak közönsége! Innen az afrikai színház iránt érzett tisztelem és megbecsülésem, ott a társadalomban is mindennel képesek kommunikálni: hanggal, ritmussal, gesztussal.

Érdeemes megnézni Etienne Favre óriási, vizet hajtó zeneszerszáma: ezen a kiállításon egy kertben húsz „hangszert” állítottunk ki, amelyeket a gyerekek felnőtt kísérettel meg is szólaltatnak. Hallhatják, beszél a víz is, a szél is. Az egyik előadásunkat 18 hónapos kortól ajánljuk: ez lehet a gyerek első színházi élménye. Az érzékszervek által megjeleníthető bentről és a kintről szól, s arról is, hol volt az ember születése előtt, s mikortól lesz jelen.

Én nagyon hiszek a gyerekszínházban, s különösen a legkisebbeknek szóló alkotásokban. Ezt nem mindenki tartja fontosnak, intézményünk szüntelen harcban áll a nagyobb struktúrákkal. Állandó támogatóra jószerevével csak az Országos Ifjúsági Színházi Központban találunk.”

Talán az effajta eltökéltség következménye, hogy az avignoni gyerekelőadásokon mindennapos látványnak számítanak a pár hónapos csecsemők? Sokaknak túlzásnak tűnhet, én saját példából tudom, hogy a kisgyereket leköti a látvány, elbűvöli a színház varázsa: ösztönös nyitottsággal képes elfogadni a színház játékszabályait.

Felnőtt színházi nevelés Avignonban

Egy fél tucat intézmény (csak példákat említve: CELA, CEMEA és az Avignoni Egyetemen belül működő CUEFA) ismerte fel az utóbbi húsz évben annak fontosságát, hogy a fesztivál idejére ajánlott nyelvi és civilizációs kurzusok és ifjúsági találkozók a színházi nevelés köré szerveződjenek. Az egy hónapos kurzusok alatt 7-8 előadás megtekintésén kívül a színházi gyakorlatot és az előadásra való felkészítést mint modult ajánlják.

Az előadásokra a hallgatók nyelvi szintjének megfelelő előkészítés folyik, majd az előadás után találkozók az alkotókkal. Ezek során a résztvevők kimondhatják a darabmal kapcsolatos észrevételeiket, kérdéseiket. Gyakran élénk és heves viták folynak arról, mi a színház, s miért fontos – ha fontos – a nézőknek, az alkotóknak ez a kifejezési forma: egyfajta szembesítő helyzet ez a két oldal számára. Bátor és szabad szembesítés, amely magában rejti annak kockázatát, hogy az amúgy is érzékeny „színházcsinálók” túlságosan heves, gyakran nyelvi kívánni valókat hagyó reakciókat hallhatnak. Az esetek nagy többségében érdeklik és vonzzák őket az ilyen típusú találkozók, ahol nem ajánlatos a művészi fellegekben járás és szakmai ködösítés, és mindig remény van rá, hogy érdekes és tanulságos párbeszéd alakuljon ki néző és alkotó között.

„Drámapublicisztika”

Trencsényi László írásai

Ugyanabban a folyóban – másodízben?

Ez a – szándékaim szerint – szenvedélyes írás a „gyermekművelés, az ifjúsági amatőr művészet és az establishment, a konszolidáció” viszonyáról szól. Az alkalmat az adja, hogy végignéztem egy jeles művészeti iskola egész estét betöltő gálaműsorát. Az iskola műhelyteremtő vezetője arról nevezetes, hogy egész pályája során, örökifjú lázadóként meghökkenítő művészi üzenetekkel lepte meg a közönséget, növendékei rendre átvették karizmatikus üzenő kedvét. Színelőadásairól süttött a világ megváltoztatásának kamaszos-ifjú szándéka, ha kinevethettük emberi-társadalmi-politikai gyarlóságainkat, akkor is, ha szembe kellett néznünk drámai, olykor tragikus jelenségekkel, akkor is. Ezért szerettem a kolléga előadásaira járni, fontos rítus volt az évben számomra, mint magánember számára is, hogy megfürödjem indulatos produkcióiban.

Hiszen az amatőr művészeti mozgalomnak, benne elsősorban a diákszínháznak, gyermekszínháznak hagyományosan ez volt a funkciója. Drámatörténészek és neveléstörténészek, sőt politikatörténészek elemzik